

и това желание е осъществено сполучливо чрез поместените работи. Постигнато е на съставителя е композиционното единство на сборника, намерило израз във въвеждащата обзорна статия, която насочва към основните моменти, разработени в отделните статии, и в самото подреждане на отделните работи, което дава възможност да се проследи развитието на връзката между нашите поети и българското народно творчество.

Би трябвало този сборник да бъде последван и от други подобни издания, в които обнародвани вече в научни списания и нови статии да бъдат довеждани до нашите читатели, за да им направят по-близки и ясни редица основни въпроси на народното творчество.

Евгений К. Теодоров

„ЭМИЛЬ ЗОЛА — ЛИТЕРАТУРНЫЙ КРИТИК“

от ЕЛИЗАВЕТА КУЧБОРСКАЯ

М., изд. на Моск. у-т, 1978. 307 с.

Съветската литературоведка Елизавета Кучборская представи ново сериозно изследване по проблеми от творчеството на големия френски писател от втората половина на XIX в. — Емил Зола, след издадената през 1973 г. книга „Реализм Эмиля Золя“. Трайният интерес на специалистката към литературното дело на писателя е свързан с пообхватна и значима цел от историко-литературен и теоретичен характер — изясняване на основни моменти от развитието на френския реалистичен роман през XIX в. В това отношение наследството на Зола, един от най-ярките и най-своеобразните представители на художествена и естетическа мисъл във Франция от втората половина на миналия век, представлява изследователски обект от особено важно значение. Независимо от частичните постижения съвременното литературознание е все още в дълг пред твореца. Проучванията на Кучборская, които имат частен и същевременно комплексен характер, са важна предпоставка както за правилното научно осветляване на литературното дело на френския автор, така и за определяне на мястото и заслугите му в еволюцията на реалистичното изкуство. Научната интерпретация на неговото творчество не само за себе си като художествен факт, а в контекста на историко-литературния процес обуславя приноса на съветската изследователка в литературната наука за Зола.

Рецензираната книга съсредоточава изследователския интерес върху цялостно непроучен проблем от литературното наследство на Зола — неговата дългогодишна литературнокритическа дейност. Необясним е фактът, че такъв важен аспект от творчеството му е останал досега встрани от вниманието на учените, когато спорният въпрос за естетиката на писателя е в непосредствена връзка с него и в значителна степен би подпомогнала изследователските търсения в тази насока.

В монографията „Эмиль Золя — литературный критик“ Кучборская възприема правилен диалектически подход, който обуславя сериозността и убедителността на изводите ѝ. Отправната точка е движението на граждански активната литературнокритическа мисъл на Зола към създаване на най-точни и съвременни критерии за оценка на литературните явления на реалистичното изкуство. По такъв начин критическите студии и статии на писателя се разглеждат не фрагментарно, а като израз на единна развиваща се и обогатяваща се концепция за високите принципи изисквания спрямо реалистичната литература. И в това е едно от достоинства на книгата.

Целта на авторката — да проучи критическите работи на Зола във връзка с историята на френския реализъм в областта на романия жанр — определя и избирателния подход по отношение на анализирания материал. От богатото литературнокритическо наследство на писателя са подбрани и изследвани онези публикации, които са свързани с наблюдения върху творчеството на най-известните представители на реализма през XIX в. във Франция — Балзак, Стендал, Флобер, Алфонс Додэ. Отделено е място и на критическото отношение спрямо романите на Братя Гонкур, които Зола оценява според реалистичните критерии като „крайност на изкуството на нашата епоха“. На целта на изследването е подчинен и композиционният строй на книгата. Отделните части разглеждат студиите и статиите не в хронологичен на тяхното създаване и публикуване план, а от гледна точка на приноса на посочените автори към реалистичното изкуство и според схващанията на критика Зола. Съвсем естествено изложението се открива с литературнооценъчните размисли на твореца за романите на Балзак като критерий за реализъм.

Приложеният диалектически принцип за изучаване на взаимодействието между частните явления и общата тенденция в литературното развитие създава условия за сериозни наблюдения и изводи не само във връзка с литературнокритическите възгледи на писателя, но и по отношение на теорията и практиката на реализма през втората половина на XIX в. и в частност на естетиката на Зола. В резултат книгата се превръща в задълбочено многоаспектно изследване на важен етап от френската литературна история.

Още във въстъпителната глава Кучборская посочва като основна закономерност, проведена неотстъпно и последователно в проучените критически работи, възглед за литературата като процес. Това откритие помага на авторката да изведе правилно концепцията си за дейността на Зола като литературен критик — целенасочено изясняване на състоянието, развитието и перспективите на френския реалистичен роман. Изследвачката разкрива най-характерните черти в творческата физиономия на писателя-критик, които му помагат да навлезе надълбоко в съвременните литературни явления и да се

домогне до проникателни и значими обобщения, респектиращи със своята актуалност и днес. Изтъква се преди всичко социално-историческият подход към изкуството наред със синтезиращи способности, асоциативност на мисленето, умение за свободна ориентация в жанровете, яснота и целенасоченост на съжденията.

В монографията се върви последователно от изясняване на кардинални проблеми във връзка с художественото творчество в разбиранията на Зола към по-частните, свързани с критическите заключения спрямо отделните писатели-реалисти. Кучборская убедително разкрива прогресивните схващания на критика по генералните въпроси за същността на литературното творчество, за взаимоотношението „изкуство — действителност“, за взаимодействието между формата и съдържанието на художественото произведение. Изрично се подчертава реалистичната основа на възгледите у Зола — възприемането на литературата като художествено възпроизвеждане на живота, а не копиране, като творческа интерпретация на действителността с активното участие на художниковата личност. Тези изводи са от особена важност като аргументи срещу някои несправедливи нападки в краен натурализъм в теоретическите трудове и художествената практика на писателя.

Широтата на изследователския поглед дава възможност на Кучборская да разгледа в съставителен план мнението на съвременната на Зола литературна критика за творчеството на Балзак в лицето на двамата ѝ видни представители Сент Бьов и Иполит Тен. На тази основа изпъкват много порелефно, ярко и убедително социално-историческият подход, дълбочината на критическите разсъждения, усетът за съвременност и далновидността на Зола в сравнение с остарелите принципи и стеснени граници в литературнокритическото дело на Сент Бьов и Тен. Изтъква се осъзнатата необходимост от писателя в спора му със Сент Бьов за исторически подход на литературната критика към явленията на словесното изкуство. В монографията се разглеждат плодотворните резултати от прилагането на този най-важен принцип от самия Зола в собствената литературнооценъчна дейност. Проведените с теоретическа задълбоченост пространни анализи на критическите работи върху творчеството на видните френски прозаичници от ХІ в. разкриват дълбоката проникателност и научна достоверност на възгледите у критика Зола както по отношение на художествената значимост на произведенията и мястото на техните създатели в развитието на френския реалистичен роман, така и във връзка с основни проблеми от общолитературен характер. Специалистката определя като главно достижение на критическите търсения именно умението да не се остава на нивото на конкретния факт, а да се извличат изводи с широк литературен обхват и значение. В страниците, посветени на критическите разработки върху художественото наследство на Балзак, авторката отбелязва вер-

ните наблюдения и изводи относно възможностите на реализма в художественото усвояване на действителността, историческата перспектива на типическите характери, природата на таланта и формата на неговото изразяване, възможностите и границите на романия жанр, взаимодействието между отделните жанрове. Във връзка с критическите оценки върху Стендал и Алфонс Доде се сочат правдивите констатации на Зола по проблеми като психологическия анализ в изкуството на реализма, авторовото присъствие в творбите, съотношението „наблюдение — творчество“, въпроса за положителния герой и др. Оценката за Флобер се представя в светлината на важното художествено изясняване за хармонично единство между форма и съдържание. В този аспект се посочва справедливото мнение на писателя, заел критическа позиция спрямо Флоберовото увличане по стила и външните похвати в последните му произведения, което според автора го изтласква встрани от голямата литература. Правилно се отбелязва, че строгите критически коментари във връзка с елитаризацията в произведенията на Братя Гонкур се осмислят от Зола от гледната точка на демократизма като съществена черта на реалистичното изкуство. Положителен момент в изследването са направените съпоставки и сравнения на оценките на класиците на френската и руската литературна мисъл с критическите отзиви на Зола, което дава възможност да се разкрие единоумислието в основните изводи и заключения, залог за ценността и значимостта на литературнокритическото дело на писателя. Привлечени са мненията на Чернишевски, Белински, Луи Арагон и др.

Свикнали сме да възприемаме Зола като спорен автор и по отношение на естетиката му, и по отношение на художествените му изяви. Положителните оценки в съжителство с натуралистични обвинения се стремят да го обяснят като противоречив творец. В това отношение книгата „Емиль Зола — литературен критик“, изясняваща реалистичната основа на неговите литературнокритически трудове, е важно, необходимо и навременно изследване. То ще спомогне за разкриването на други съществени страни от творческото дело на френския писател — естетическите възгледи и художествения метод, за да се създаде съвременна научна концепция, обясняваща своеобразието на авторския реализъм.

Монографията респектира с научна компетентност на съжденията, широка осведоменост и теоретическа дълбочина на основните изводи и заключения. Безспорно тя е ценен принос към историята на реалистичния роман във Франция, което е и по-голямата задача, оповестена като подзаглавие на изследването. Но този аспект в известен смисъл ограничава наблюденията във връзка с изясняване спецификата на реалистичното виждане у Зола, което намира отражение и в неговото литературнокритическо наследство. Можем само да съжаляваме, че насоката на проучването остава настрана от този проблем.

Мариана Нинова